

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNDE TÜRK İMAJINI MEYDANA GETİREN OLGULAR VE ESERLERE YANSIMASI

Öğr. Gör. Dr. Erkan ZENGİN
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZ

Türk - Alman ilişkileri 11. yüzyıla kadar dayanmakta ve günümüze kadar her dönem farklılık göstermektedir. Bu farklılığın sebebini bir taraftan dinsel motifler oluştururken, diğer taraftan çıkar ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Her iki boyut da iki ulusun yaşamını etkilemiş ve günlük yaşamlarında değişikliğe sebep olmuştur. Bu değişimler aynı biçimde eserlere de yansımıştır. Söz konusu ilişkiler daha çok Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Dönemi (1683) sonrası yaklaşımları içerisinde araştırılmıştır. Buradaki ilişkiler tarihsel olarak Gerdes'in "Türken in Berlin" kitabından yola çıkılarak incelenmiştir. Bu çerçevede her iki toplumun birbirleriyle askeri, ekonomik ve siyasi etkileşiminin yazınsallığa yansımaları üzerine örnekler verilmiş ve bunların günümüze etkileri ele alınarak incelenmiştir. Bu bakımdan Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Dönemi öncesi kısaca Kiliselerin yayımladıkları Türk Mektupları ve Türk Vaazları'ndaki olumsuz imajına değinilmiştir. Daha sonra İstanbul'a elçi olarak gönderilen Diez'in eseriyile Türk imajında nasıl bir değişim geçirdiği ve Almanya'nın önde gelen yazarları arasında yer alan Lessing ile Goethe'nin eserlerinde nasıl bir etki yarattığı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda her iki yazarın eserinden örnekler verilmiştir. Sonuç kısmında ise tarihi olguların yazınsal hayatı doğrudan etkilediği açık bir biçimde gösterilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte günümüzde ilişkilerin değişimi ve eserlerde nasıl bir etki yarattığı konusunda ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-Alman ilişkileri, Türk imajı, tarih, edebiyat, siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler

THE FACTS AND WORKS THAT CREATE THE TURKISH IMAGE IN TURKISH-GERMAN RELATIONS

ABSTRACT

The Turkish-German relations go back to the 11th century and have undergone changes throughout the history until now. While the reason of these changes is religious motifs on the one hand; on the other hand, self-interests come to the fore. Both reasons have influenced and have changed the lives of the two nations. These changes are also reflected in the same way in the literary works of two nations. In the first part of this study, the historical development of Turkish-German relations will be analyzed and how the relations have affected the two countries' cultural life in a theoretical way are going to be put forward. Aforementioned relations are specifically going to be examined in

terms of the approaches of post-stagnation period of Ottoman Empire. These relations are going to be analyzed setting out from Gerdes' "Turks in Berlin". In this respect, examples that relate to the military, economic, and political interactions' impact on the literatures of the two cultures will be provided and the reflections of these interactions to the present times will be examined. In the end, we will see how the negative image of Turkish people, which is caused by the churches' sermons, has changed with Diez' work and has created an effect on especially German writers such as Lessing's and Goethe's Works. In the final part, how historical events directly affect literature is going to be asserted. In addition; this study is going to investigate how contemporary relations fluctuate and how these fluctuations are reflected in contemporary literature.

Keywords: Turkish-German relations, Turkish image, history, literature, political, economic and military relations

GİRİŞ

Söğüt'te temeli atılan Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenlik alanı XVI. yüzyıla gelindiğinde en geniş sınırına ulaşmıştır. Bugün Slovenya, Macaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Arnavutluk, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye, Moldova, Ukrayna ve Kırım gibi ülkeler yıllarca Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinde kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu var olduğu dönem içinde iki imparatorluğun, onlarca devletin ve birçok beyliğin egemenliğine son vermiş, o dönemin bazı büyük devletlerine karşı da siyasî mücadele yürütmüştür. Bu kadar büyük bir güce ulaşan İmparatorluk, özellikle Avrupa ve Asya'daki edebî yazıları büyük ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin kurulması ve Viyana Kuşatması'nın başarısızlığa uğraması arasındaki dönem, Türklere ilişkin imajın olumsuz olması, dönemselsel olarak "Karşıt İmaj" olarak algılanmıştır. Bu algılayış, Osmanlı Devleti'nin Viyana'dan çekilmesiyle birlikte zamanla değişmeye başlamıştır. Ayrıca Osmanlı elçilerinin Almanya'ya atanmasıyla birlikte Türk-Alman ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'ten günümüze kadar Almanya ile ilişkileri ve Türk imajı değişkenlik göstermiştir. Burada Türk –Alman ilişkileri ve bu bağlamda Türk imajını günümüze kadar çok kapsamlı olacağı düşüncesiyle tarihsel gelişmeler daha çok Osmanlı Devleti'nin Duraklama Dönemi'yle II. Dünya Savaşı arasındaki geçen süreç içerisinde ele alınacaktır.

I. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DURAKLAMA DÖNEMİ (1683) SONRASINDAKİ TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ VE BARIŞÇIL YAKLAŞIMLAR

Almanlar, 1683 yılındaki II. Viyana kuşatmasında, Osmanlı İmparatorluğu'nu geri püskürtene kadar Türkleri gerek savaş gerekse edebi yazılardaki olumsuz imajıyla tanımışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Duraklama Dönemiyle birlikte Almanlarla olan ilişkiler de değişmeye başlamış ve iki ulus arasında devlet kademelerinden başlayarak yakınlaşmalar olmuştur. Hatta 18. yüzyılın başında Azmi Said Efendi, I. Friedrich'in kayzer ilan edilmesi vesilesiyle Almanya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret ile esnasında

Almanya’da ilk Müslüman cemiyeti kurulmuş ve ikili ilişkilerde somut bir adım atılmıştır. Bu yüzyıl içerisinde Osmanlı İmparatorluğu her fırsatta Almanya’ya bir elçi göndermiştir. Hatta II. Friedrich Wilhelm döneminde her iki ülkenin kaybettiği toprakların geri alınması konusunda mücadele edileceğine dair antlaşma yapılmıştır. Fakat 1877 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik bir kriz yaşamasıyla birlikte, iki ulus arasındaki ilişkiler yeni bir ivme kazanmıştır. Bunun nedeni ise Rus ordusunun İstanbul yakınlarında Yeşilköy’e kadar gelmesi ve Bağdat’a giden yolları denetleyecek olmasıdır. Nitekim bu durum sadece Osmanlı İmparatorluğunu değil aynı zamanda Almanya’nın çıkarlarını da olumsuz yönden etkileyecektir. Dönemin Alman Başbakanı Otto von Bismarck, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki barış görüşmelerinin çıkmaza girmesi üzerine arabuluculuk görevi üstlenmiş ve Berlin Kongresi’nin toplanmasını sağlamıştır. Sonuç olarak Almanya, stratejik ve ekonomik açılarından Osmanlı İmparatorluğu’nun varlığına ne kadar bağımlı olduğunu dolaylı da olsa kabul etmiştir. Almanya’dan destek alan Osmanlı İmparatorluğu’nda Fransız hayranlığı yavaş yavaş yerini Alman hayranlığına bırakmış ve özellikle askerî sınıf, Alman hayranlığının etkisi altına girmeye başlamıştır. Böylece zayıf düşmüş durumdaki Osmanlı İmparatorluğu, askerî ihtiyaçlarını Almanya’dan temin etmiştir. Türk-Alman dostluğunu ve işbirliğini daha da derinleştirmek isteyen Alman İmparatoru II. Wilhelm, Osmanlı Devleti’ni üç kez ziyaret etmiş ve her ziyaretinde Osmanlı Padişahı’nı Almanya’ya davet etmiştir. Sultan Abdülhamit, bu davetlere katılmayı ve son daveti artık geri çeviremeyecek olmasından dolayı Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecit’in oğlu Velihaht Mehmet Vahdettin’ini ve ordu temsilcisi olarak Mustafa Kemal Paşa’yı (Atatürk) I. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru Almanya’ya göndermek zorunda kalmıştır. Albayrak, makalesinde gerekçeler arasında Alman ordusunun gücünü şöyle vurgulamaktadır:

“Sultan Abdülhamit’i Almanya’ya yaklaştıran bir başka önemli gerekçe de, Almanya’nın Avrupa’nın en güçlü ordusuna sahip, sanayileşmiş bir devlet olmasıdır. Sultan, bu önemli güçten yararlanmak istemiş olmalıdır.” (Albayrak, 1995:4) Velihaht Mehmet Vahdettin, bu buluşmada iki ülke arasındaki işbirliğini vurgulamış ve bundan sonra da yakın temaslar içerisinde kalma isteğini dile getirmiştir. Hatta I. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar ortak hareket eden Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu bu ilişki çerçevesinde çoğu Türk cephelerini Alman generalleri komuta etmiştir. (Yıldırım, 2008:492) Osmanlı İmparatorluğu, dünyayı kasıp kavuran bu savaşta, bir bakıma kaderini Almanya’ya bağlamıştır. O dönemi Önder şu şekilde anlatmaktadır: “*Tipik bir örnek, Mareşal Hindenburg’un 1914 yılı Eylülünde Rusları Masurenland bataklıklarında bozguna uğratması haberi Türkiye’nin her yerinde sevinçle karşılanmış, şenlikler düzenlenmiştir.*” (Önder,

www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=565). II. Dünya Savaşı’na kadar geçen süre içerisinde politik, askerî ve ekonomik boyutlarıyla Türk-Alman ilişkilerinde meydana gelen değişim, aynı şekilde toplumda

insanların birbirlerine karşı oluşturdukları imajın da olumlu bir biçimde değişmesine sebep olmuştur. Politik, askeri, ekonomik ve Toplumsal değişimin eserlere yansması ikinci kısımda derinlemesine irdelenecektir.

II. TÜRK İMAJININ YAZINSALLIĞA YANSIMASI

Osmanlı İmparatorluğu'nu 1683 yılına kadar bir tehdit olarak algılayan, hatta günlük yaşamını buna göre şekillendiren Alman ulusu bu konuda kiliselerin de etkisi altında kalmıştır. Kiliseler, Türk Mektubu¹ ve Türk Vaazı² çerçevesinde Türklerin Hıristiyanlığı ve batılı ülkeleri ele geçirme isteğini yazılarında yaymışlardır. Hatta Alman papaz Martin Luther “Vom Kriege wider Türken” ve “Heerpredigt wider die Türken” gibi metinlerde Türkleri şeytana benzetip onlara karşı savaşa çağrı yapmıştır. Böylelikle düşmanı tanımlarken hem Türk kimliği hem de dinsel motifler etkili olmuştur. Civaoglu, Milliyet'te çıkan yazısında Martin Luther'in “Heerpredigt wider die Türken” adlı yazısından bir bölümünü şu şekilde Türkçeye çevirmektedir: “*Türkler, Tanrı'nın öfkeli kurbacı, yakıp yıkan şeytanın uşağıdır. Türk'ün tanrısı olan şeytani yenmeden Türk'ü yenmek kolay olmayacaktır. Tanrı, işlenen sayısız günah ve nankörlük nedeniyle şeytan Türkleri Almanların başına bela etmiştir. Bir Türk'ü öldüren vicdan azabı duymamalı; tersine Hıristiyanlığın düşmanını yok ettiği için vicdanı rahatlamalıdır. Eğer Samson gibi güçlü olsaydım, çaresini bulur her gün bir Türk öldürürdüm...*”(<http://siyaset.milliyet.com.tr/turk-dusmanligi-gen-haritasi/siyaset/siyasyazardetay/03.02.2012/1497237/default.htm>)

Hoşgörüyü esas alan ve özgürlükçü bir din anlayışını savunan Luther bile yazılarında Türkleri dünyanın laneti olarak tanımlamakla kalmamış, onları öldürmenin neredeyse farz olduğunu savunmuştur (Şahin, 2002:348). Bu bağlamda haftalık ceza, oruç, tövbe ve dua gibi Hıristiyanlık ayinlerine ek olarak Türk vergisi getirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dolaylı olarak Alman nüfusunun günlük yaşamını etkilemiştir. Bu yüzyılda Alman nüfusunun yaşadığı yerlerde Türk imajı; daha çok zalim, düşmanlarını öldüren, barbar ve halka işkence yapan düşman bir toplum olarak algılanmıştır. Buradan da anlaşıldığı gibi 1683 yılına kadar genelde kiliselerin yayımladığı yazılar “Türk Tehdidi”nin toplum arasında yayılmasında önemli rol oynamıştır. Fakat Türk ulusunun, Alman ulusuna siyasî, ekonomik ve askerî yönleriyle yaklaşmasıyla birlikte Türk imajın da değişmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra dönemin en önemli yapıtı olarak, 1781 yılında elçi olarak İstanbul'a gönderilen Heinrich Friedrich von Diez'in “Denkwürdigkeiten von Asien in Künsten und Wissenschaften” (Asya'nın İlginç Sanat ve Bilim Ürünleri) adlı eserini örnek gösterebiliriz. Diez, İstanbul'da yaşadığı süre boyunca doğunun bilimini,

¹ Martin Luther'in yakın hissettiği insanlarla Türkler hakkındaki düşüncelerini paylaştığı mektuplar.

² Martin Luther (1483-1546) ve Johannes Brenz (1499-1570) gibi din adamlarının dini içerikli konuşmalarının daha sonra basılı hale getirilmesidir.

örfünü, âdetini, dinini ve daha birçok yönünü irdelemiş ve gözlemlerini kitabında yayımlamıştır. Diez, eserinde Osmanlı İmparatorluğu’nu genel olarak Türkiye ve Türkler olarak tanımlamakta, hatta Arapça, Farsça ve Türkçenin bir karışımı olan Osmanlıca yazıları da Türkçe olarak adlandırmaktadır. Bu durum onun Osmanlı İmparatorluğu’nu bir Türk İmparatorluğu olarak görmesinden kaynaklıdır. Genel olarak bu eser; askerî, ekonomik ve siyasi tutumdaki değişime paralel olarak Alman ulusundaki Türk imajının da değişmesine katkıda bulunmuştur. Böylece önceleri olduğu gibi Türk imajına kilisenin olumsuz yaklaşımından ziyade, siyasetin akılsal yönüyle yaklaşmıştır. Burada özellikle din karşılaştırmalarında Hıristiyanlık övülmüştür: “*Wäre Büzri Dschumhur wirklich ein Christ gewesen, wie man irrig behauptet hat: so würde er die Rache nicht unter die wünschenswerthen Dinge des Lebens gezählt haben.*” (Eğer Büzri Dschumhur gerçekten insanların yanlılıkla iddia ettiği gibi Hıristiyan olsaydı, o zaman intikamı insanın hayatında istediği şeyler arasında saymazdı.) (Diez, 1815: 55). Fakat genel olarak, nesnel bakış açısıyla yaklaşılmaya çalışan Diez, Türkleri çok yönlü ele almıştır. Yani Diez’in eserini salt bilimsel yönüyle irdelememek gerekir, çünkü yoğun bir biçimde edebiyatı da etkilemiştir (Şahin, 2002: 350). Bu değişimi sağlayan yazarlardan bir tanesi de Lessing’tir. Lessing’in 18. yüzyılda yazmış olduğu “Bilge Nathan” adlı eseri de Diez’in etkisi altında yazdığı söylenebilir. Lessing, eserinde her dinden bir insan seçip onları düşman olmaktan çıkararak “din kardeşliğini” vurgulamıştır. Hatta Lessing, Sultanın Müslüman olmasına rağmen çok hoşgörülü ve nazik bir insan olarak takdim etmiştir. Sultanı, Bilge Nathan’la olan bir sohbetinde, şu şekilde sunmuştur: “*SELAHATTİN: Benimle kalır mısın? Yanımda. İster Hıristiyan, ister Müslüman ol; hepsi bir! Beyaz pelerine, ya da maşlahla, sarıkla, ya da keçe şapkanla; nasıl istersen! Hepsi bir! Ben hiçbir zaman, bütün ağaçların aynı kabuğu olmasını istemedim*” (Lessing, 1981: 115). Yani din esas alındığında her inanca karşı saygı ilkesi ortaya çıkmaktadır. Sultanın isteğini geri çevirmeyip yanında duran Yahudi “Bilge Nathan” da bu temele dayalı Sultana dinî hoşgörüyü vurgulayan ‘Üç Yüzük’ hikâyesini anlatır. Bu hikâyesinde üç büyük dini (Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Musevilik) simgeleyen yüzükler özünde, din ve ırk ayrımı gözetilmeksizin aynı olduklarını ve birbirlerine karşı sevgi ve saygı ilkesine bağlı olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Aydınlanma dönemi yazarlarından Lessing, eseriyle Alman ulusuna Müslümanlar ve buna bağlı Türkler hakkında farklı bir imaj çizmektedir. Kilisenin yaydığı imajın tam aksine olumlu bir imaj yaymaktadır. Herder “Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit” (İnsanlık Tarihinin Felsefesi İçin Düşünceler) eserinde olumlu imajı daha da ileriye götürmektedir. Mommsen’in yazdığına göre Herder, bu eserinde sadece Hz. Muhammed’in tek yaradan öğretisini yaymaktaki coşkusu ve onun “*saflik, uyanıklık ve iyi niyetle hizmet tarzını*” takdir etmemekte, aynı zaman da Müslümanlıkta şarabın ve temiz olmayan yiyeceklerin, tefeciliğin ve aç gözlü kumar oyununun yasak olmasını övmektedir. Diğer tarafta Yahudilerin ve

Hıristiyanların gelenekleri artık bozulduğunu dile getirmektedir. (Mommsen, 1967: 189) Diez'den etkilenen ve Herder'in arkadaşı olan Alman şairi ve düşünürü Goethe 19. yüzyılın başında yazmış olduğu "West-östlicher Diwan" (Doğu – Batı Divanı) adlı eserinde doğuyu irdelemiştir. Bu eserinde, doğu ile batı arasında artık bir uçurumun olmadığını hatta bunların ayırt edilemeyecek kadar birbirine yaklaştığını vurgulamıştır.

„*Wer sich selbst und andere kennt,
Wird auch hier erkennen:
Orient und Okzident
Sind nicht mehr zu trennen.* (Gerdes, 2009: 24)

“*Kendisini ve diğerlerini bilen,
Burada fark edecektir:
Doğu ve Batı
artık ayırt edilemez.*” (Çev Erkan Zengin.)

Yazar, burada insanın kendini tanıması ve karşı tarafa da aynı şekilde yaklaşması gerektiğini, insanları önyargılardan kurtarıp aslında onların ne kadar da birbirlerine benzediklerini vurgulamıştır. Goethe, aynı tutumu dinler arasındaki durumlarda da işlemiştir. Buna en uygun örnek olarak aşağıdaki şiiri gösterebiliriz:

„*Jesus fühlte rein und dachte
Nur den Einen Gott im Stillen;
Wer ihn selbst zum Gotte machte
kränkte seinen heil'gen Willen.
Und so muß das Rechte scheinen
Was auch Mahomet gelungen;
Nur durch den Begriff des Einen
Hat er alle Welt bezwungen.*“ (Goethe, 1842:113)

“*Sessizliğe bürünmüş tek bir Tanrı'yı
Düşünüyordu ve hissediyordu derinden Hz. İsa
Onu tanrı sayanlardı
Bu mukaddes duyguyu
İnciten.
Ve Adalet yerini bulmalı,
Muhammed'in başardığı gibi olmalıdır;
Sadece 'Tek' kavramla
Dünya'yı dize getirdi.*” (Çev. Erkan Zengin)

Goethe, hiçbir zaman doğuyu ziyaret etmemesine rağmen H. v. Hammer ve Diez gibi doğu araştırmacılarının etkisinde kalıp farklı dinlerin özünde aynı olguya hizmet verdiklerini hatta birbirlerini tamamladıklarını vurgulamıştır. Lessing ve Herder'de olduğu gibi Goethe de doğrudan Türkleri ele almamaktadır. Fakat Müslümanlığın olumlu yönlerini dile getirmekle

birlikte Türklere karşı oluşmuş olan “karşıt imajı”ın yıkılmasında katkıda bulunmuştur. Her ne kadar ekonomik, siyasî ve askerî boyutlarıyla birlikte yazınsal eserlerde Türk imajı değişmeye başladığı görülse de Alman ulusunun bütününde bu imaja bakış açısının aynı biçimde değiştiğini söyleyemeyiz. 20. yüzyılın başında Almanya’da Berlin şehrine giden Türk eğitim reformcusu İsmail Hakkı Baltacıoğlu, yazılarında Almanların çok yaratıcı ve disiplinli olduklarını dile getirmekle birlikte halkın hâlâ doğululara ve özellikle Türklere karşı önyargılarla yaklaştıklarını vurgulamıştır. Burada Türk imajını, dinsel motiften uzak ve salt gözlemlerine dayalı olarak yansıtmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Almanya’da daha çok elçi ve askerî ataşe bulundurmıştır. Bunun yanında, Türk–Alman Derneği’nin uzun çabaları sonucu 1915 yılından itibaren Almanya’daki Türk öğrencilerin sayısında da büyük bir artış gözlenmiştir. Sadece Berlin’de yaklaşık 400 Türk öğrencisi o dönemde bulunmuş ve bunlar genelde Alman ailelerin yanında kalmışlardır. Bu sayının İkinci Dünya Savaşı’ndan önce 3500 öğrenciye ulaştığı söylenmektedir (Gerdes, 2009: 66). Böylece Almanya sadece askerî boyutuyla değil eğitim için de Türklerin önemli bir merkezi olmuştur. O dönemde Almanya’da yaşayan Türkler yaşadıkları çevreyi şu şekilde tanımlamaktadır:

„Als Sedat Alp das sah, fragte er sofort: „Was ist denn das? Hast du etwa zuhause auch Wein getrunken?“ Meine Antwort war kurz: „Dort ist Istanbul, hier ist Berlin. Es gibt keinen Grund, sich nicht den hiesigen Sitten anzupassen“ (Böer, 2002: 308)

„Sedat Alp gördüğünde, hemen ona sorar: „bu da ne? Sen evde de şarap içer miydin?“ Benim cevabım çok kısıydı: „Orası Istanbul, burası Berlin, burdaki örf ve âdetlere uyum sağlamamak için herhangi bir sebep yok.“ (Çev. Erkan Zengin)

İki halk arasında o kadar büyük bir bağ kurulmuştur ki artık Berlin’de yaşayan Türkler oraya uyum sağlama konusunda fazla zorluk çekmemişlerdir. Gerdes’in yazısına göre artık kanıtlanamayan bir durumu Almanya’ya göç eden Türk dansçı Emine Adalet Pee yaşamıştır. Pee, II. Dünya savaşı zamanında özel bir trenle Wien’den Berlin’e getirilmiş ve burada Hitler’le özel bir gün geçirmiştir. Bu görüşme esnasında Hitler, Atatürk’ten övgüyle bahsetmiş ve iki ülke arasındaki işbirliğini vurgulamıştır (Gerdes, 2009: 70). Hitler İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’yi yanında istemiş, fakat bu arzusu gerçekleşmemiştir. Bu süreye kadar iki ülke arasındaki ilişkiler geçmişin köprüleri üzerine kuruluydu. İki ülke arasındaki yakınlaşma İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra tekrar değişmektedir. Bu durum, en belirgin bir şekilde 19 Kasım 1946 tarihli Berliner Tageszeitung (Berlin Gazetesi)’da görülmüştür: “Wird ein Türke Berlins Oberbürgermeister?” (Berlin Belediye Başkanı bir Türk mü olacak?) Bu yaklaşım, ilişkilerin artık iyi olmadığını ve buna bağlı olarak Türk imajının da kötüleştiğini göstermektedir. Nitekim bütün bu sürece bakıldığında Almanya’da

her zaman Türk Askerî Ataşesi, öğrencisi ve elçisi bulunmuştur. Fakat II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da bulunan Türklerin büyük bir bölümünü Türk işçileri oluşturmuştur. Özellikle 1961 yılında Almanya'nın işçi gücüne ihtiyaç duymasıyla birlikte Almanya, büyük bir Türk işçisi göçüne maruz kalmıştır. Böylece Türkler için Almanya, Osmanlı döneminde olduğu gibi bilim merkezi olmaktan çıkarak bir ekmek kapısı olmuştur.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş, yükselme, duraklama ve gerileme dönemleri içerisindeki gelişmelere bağlı olarak Almanlarla olan siyasî, ekonomik ve askerî ilişkileri de değişim göstermiştir. Bunun yanı sıra ilişkilerdeki değişim "Türk imajını" da etkilemiştir. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu'nun yükseliş döneminde, Alman nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, Türklere karşı önyargıyla davranmış ve bu durum yazınsal etkinliklere de yansımıştır. Bu dönemde özellikle dinsel motifler "Türk imajını" şekillendirmiştir. Bunlar içerisinde en önemlisi din adamı Luther'in Türkleri şeytana benzetip onlara karşı savaşmak gerektiğini yaymasıdır. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Dönemi'nde Almanya'yla siyasî, ekonomik ve askerî yönüyle yakınlaşmasıyla değişmiştir. Böylece iki toplum arasındaki siyasî, ekonomik ve askerî yakınlaşmalar yavaş yavaş önyargılardan kurtulmalarını sağlamıştır. İlişkilerin özellikle değişmesini sağlayan unsur, iki ülkenin çıkarlarının örtüşmeye başlaması olmuş ve bu çerçevede iki ülkenin birbirini desteklemesi toplumsal önyargıların da yıkılmasını sağlamıştır. Aynı durum yazınsal eserlerde de paralellik göstermektedir. İki ülkenin siyasî, ekonomik ve askerî ilişkilerinin değişmesi aynı zamanda birbirlerini nasıl algıladıklarını etkilemiştir. Bu doğrultuda din, ırk veya gelenekler gözetilmeksizin her iki ülkenin çıkarları ön plâna çıktığından önyargılar yok olmaya ve önceleri var olan olumsuz yargılar olumluya dönüşmeye başlamıştır. Önyargıları belirleyen durum, her alanda işbirliğinin yapılmasıyla birlikte belirli bir istikrarda değişkenlik arz etmektedir. Yazınsallıkta bu anlamda her iki halkın etkileşimini sağlayan ve gücünü güncel hayattan alan değerlerin bizzat sokağa da yansımada belirleyici unsur olmuştur. Bu bağlamda yazınsallık; gücünü okunduğu oranda değil, etkili olduğu oranda almaktadır. Dolayısıyla "Yazınsal İmge"nin etkili olabilmesi için yazınsallığı oluşturan unsurların yaratım düzeyi önemlidir. Bu düzey, dolaylı olarak değil doğrudan kendini gerçekleştirir. Bu açıdan bakacak olursak; bir imajın toplum tarafından algılanması zamansal bir nitelik olduğundan her zaman değişiklik gösterebilmektedir. Bu değişimin en önemli itici gücü ekonomik, siyasî ve askerî sebeplere bağlı olarak yazınsallığa olan yansımalarıdır.

Neticede imajlar birer gösterge olduklarından 'bir taraftan değişir diğer taraftan ise değişmez karakter' ilkesine bağlıdır. Değişim, kavramda ve ses imgesinde olabildiği gibi her ikisinde de olabilir (Saussure, 1998: 211-212). Burada bir çelişki söz konusu değildir, çünkü dilde değişim geniş bir zaman

dilimi içinde ortaya çıkar ve bunu tarih belirler. Tarih belirlemesini sağlayan olgu ise yazınsallık olduğu kadar o yazınsallığın nasıl etkili olduğudur.

KAYNAKLAR

ALBAYRAK, Mustafa (1995). “Osmanlı – Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu’nun Yapımı”. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* (OTAM), Cilt: VI, Ankara, s.1-38.

BÖER, Ingeborg ve diğerleri (2002). *Türken in Berlin 1871 – 1945*. Gruyter Yayınları, Berlin.

ÇOLAK, Mustafa (2006). *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası 1914- 1918*. Türk Tarihi Kurumu, Ankara.

DIEZ, H. Friedrich von (1815). *Künste und Wissenschaften, Sitten, Gebräuche und Alterthümern, Religion und Regierungsverfassung*. Halleschen Waisenhaus Buchhandlung, Berlin.

FREDERKING, Monika (1985). *Schreiben gegen Vorurteile. Literatur türkischer Migranten in der Bundesrepublik Deutschland*. Express Edition, Berlin.

GERDES, Hilke (2009). *Türken in Berlin*. Be-Bra Yayınları, Berlin.

GOETHE, von Johann Wolfgang (1842). *Vollständige Ausgabe letzter Hand, Band 16*. J. G. Cotta Yayınları, Stuttgart. (<http://books.google.de/bkshp?hl=de&tab=pp>).

HOFMANN, Michael ve YEŞİLADA, E. Karin (2011). *Türkisch-deutsche Kulturgeschichte*. Königshausen & Neumann Yayınları, Würzburg.

KULA, O. Bilge (1992). *Alman Kültüründe Türk İmgesi I*. Gündoğan Yayınları, İstanbul.

LESSING, G. Ephraim (1981). *Bilge Nathan*. Çev.: Hayrullah Örs. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

MOMMSEN, Katherina (1961). “Goethe ve İslam”. Çev. Beyza Maksudoğlu. *Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, S. 187 – 212.

ORTAYLI, İlber (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*. Timaş Yayınları, İstanbul.

ÖNDER, Mehmet (2012)

www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=565.

ŞAHİN Sedat, (2001). “Almanya’daki Türk Göçmen Edebiyatı ve Uyum Süreci”. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Ankara, S. 513-517.

ŞAHİN, Sedat (2002). “Martin Luther’in önyargılı ve çelişkili ‘Türk’ kavramı”. *Milli folklor/ edebiyat dergisi*, Ankara, S.347-350.

ŞAHİN, Sedat (2005). “Almanya’daki Türk Varlığı ve Türklerin Önümüzdeki Seçime Etkileri”. *Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Ankara, S. 215-218.

SAUSURRE, Ferdinand de (2001). *Dilbilim; Genel Dilbilim dersleri* (Çev.: Berke Vardar). Multilindual Yayınlar, İstanbul.

SCHLÖR, Irene (2011). *Unterwegs nach Üsküdar: Deutsch-türkische Geschichten*. Wagner Yayınları, Gelnhausen.

SEUFERT, Günter ve KUBASECK, Christopher (2006). *Die Türkei: Politik, Geschichte, Kultur*. Beck Yayınları, München.

STEINBACH, Udo (2010). *Geschichte der Türkei*. Beck Yayınları, München.

VOIGTS, Manfred (2010). *Heinrich Friedrich Diez: Frühe Schriften (1772-1784)*. Königshausen & Neumann Yayınları, Würzburg.

YILDIRIM, Mustafa (2008). “Tarihten Günümüze Münih’teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri”. <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/dergi/sayi19.htm>. S. 489-506.

ZENGİN, Erkan (2010). “Türk - Alman Edebiyatına Tarihsel Bir Bakış ve Bu Edebiyata İlişkin Kavramlar”. *H. Ü. Türkiyat Araştırma Merkezi Enstitüsü*, Ankara, S. 329 – 352.

ZENGİN Erkan (2011). *Berlin-eine Deutsche Metropole in der türkischen Migrantenliteratur. Eine studie zum Raum und zur Identität in den Werken der autoren: Aras Ören, Emine Sevgi Özdamar und Yade Kara*. Hacettepe Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı, Doktora Tezi, Ankara

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://siyaset.milliyet.com.tr/turk-dusmanligi-gen-haritasi/siyaset/siyasetyazardetay/03.02.2012/1497237/default.htm> (2012)